

Maktubm g̊en ይብረገ

Kupm m̊etn taar taadjeki

doobm g̊en dooy maktubm g̊en

የብረገ

Maktubm g̊en *የብረገ se debm k̊en raanjin se, k'taad te ron̊ eyo ፳ jee k̊en k'raanjden maktubm se kic 6o k'jeelde eyo. Debm k̊en raanj maktubm ara se, naan̊ jeel ək Kitapm g̊en Raa dəəko ute jeege do dəkiñ se jiga. Jee al-Masigen naan̊ raanjden maktubm ara se, 'tədn̊ Yaudge. Jee al-Masigen g̊otn ese se, jaay nakgen ፳ን lee aan dode ki se təddēn maakde tuju ፳ kaal maakden m̊etn-jiki se kic 6o 6aa urlga. የjee m̊etinge se, jenoga r̊esn ute doobm al-Masi se naatn. Anum naan̊ raanjde se, je aden k̊edn̊ kaay kaama. Ute doobm al-Masi k̊en Raa əlinō se əl jikilimge taarde baa ute Raa (kon̊ 1.1-2.18). Deere, al-Masi se naan̊ Goon Raa ፳ naan̊ se Raa mala mala. የnaan̊ bāado t̊edga debkilimi mala mala (kon̊ 1.3). Kooy k̊en naan̊ ooy se aan g̊o jikilimgen lee ooy se, kusin̊ k̊en ək t̊oɔg̊o do jeege tu se, t̊oɔgin̊ se naan̊ t̊edinga t̊edga g̊ot̊ (kon̊ 2.14). Ute b̊ee k̊en al-Masi t̊ed se 6o, jee took aal maakde don̊ ki se 'k̊on̊ 6aa c̊eesn Raa ki (kon̊ 3.1-5.10). Taa al-Masi se ook bāaga bini aanga g̊otn Raa ki ፳ naan̊ 6o Raa əndinga t̊edga magal debm t̊edn̊ serke Raa ki g̊en jee k̊en took aal maakde don̊ ki (kon̊ 5.11-10.31). Isa se tec aan g̊o magal g̊en jee t̊edn̊ serke Raa ki do dəkiñ se eyo taa naan̊ se ting g̊en daayum. Maakñ Kitapm k̊en Raa dəəko ute jeege do dəkiñ

se, jee tədn serke Raa ki se daayum naade lee təol mooso taa Raa aden təol kusiñde. Num gañ al-Masi se ed roñ serke taa kusiñ jeege je-kalan sum ɔɔ gen sörökiña. Taa naan se 6o børse jee al-Masige se ingga dō doob kən kiji ɔɔ naade se 'kəñ tərl ute metde ey sum. Bin 6o kaal maakñ gen jee do dəkin se taaddesin taa aden tədn saada (kon 11-12). Saadn kən naan taadßen ese 6o kən eddēn kaay kaama maakñ nakge tun ɔɔñ kən aan dode ki ute nakñ naam kən børse aan dode ki se kici.

**Raa taadjeki ute taar Gooniña*

¹ Do dəkin se, Raa lee taado bugjege tu ute taar jee taad taar teeco taar Raa ki se met dəna ɔɔ ute doobm jeege dəna. ² Gañ børse se maakñ 6iige tun kaam məotn ara se, naan taadjekiga ute doobm Gooniña ɔɔ Gooniñ se 6o, naan bəer ɔndino ɔɔ edinga nakge paac kaam jiñä. ɔɔ ute doobm Gooniñ se 6o naan aalo nakgen baa se paac kici. ³ Goon ese se 6o kən taad *nookñ Raa kən wəor gətə kəleñ ɔɔ naan se tec Raa mala mala. Ute taar naan kən ək təøgə se 6o, nakgen baa se paac naan tedde utu ting gətde ki. Kən naan jaay tug *kusiñ jikilimge aas sum se, naan ook baa ing maakñ raa ki do ji daam Raa Sidburku ki.

*Isa se naan magal cir *kədn Raage*

⁴ Gooniñ se, Raa ɔndinga raan do kədn Raage tu ɔɔ bin 6o ro kən Raa eđin se, cir gen kədn Raage. ⁵ Taa 6ii kalan tap 6o Raa taad te kədñ kən gam eyo, kən an deekñ ɔɔ:

Naai se, 'Goomuma,

*jaaki maam m'taadn naan jeege tu paac maam bo
m'Bubi.**

Ter daala kədn Raa ken gam tap bo Raa taadinq te eyo, ken aŋ deekŋ oo:

Maam se m'tedn Bubi oo naai le am 'tedn goonuma.†

*6 Num ter daala, kaañ ken naan̄ slo Goon paragin‡
do duni ki se, naan̄ deek oo:*

7 On kədumge paac keręgŋ naaniŋ ki.§

8 Gen kədinge se Raa taad oo:

Naade se jee tedn naabumge,

*naade se tec aan gəo kuulu oo aan gəo rəən poodo.**

9 Num gen Gooniŋ ki se, Raa taadinq oo:

Gaar naai Raa se tiŋg gen daayum,

oo jeeige se le, naai təəddē ute doobm daan ki.

10 Naai le 'je nakŋ ute doobina

*oo nakŋ *kusin se naai əəd'undiŋ naatn.*

*Taa naan̄ se bo Bubi Raa, naan̄ əyiga uubu doi ki gen
maak-raapo ken taad oo*

*naai se gaarge oo maakŋ parige tu se naai bo magal
cirde.†*

11 Ter Raa deekin daala oo:

*Kese bo naai, Melje, do kupm met ki se naai aalo do
naanya*

oo maakŋ raa le naai tedino te jii.

*12 Nakgen se paac utu 'tuju, gan naai se tiŋg gen
daayum.*

*Deere, maakŋ raa ute do naanya se utu 'kooy koono
aan gəo kala.*

13 Oo naai utu aden tudn aan gəo kala

* 1:5 Aak KKR 2.7. † 1:5 Aak 2Sam 7.14 oo 1Krk 17.13. ‡ 1:6

Isa se naan̄ goon paragŋ kalan̄ lak, goosin̄ goto. § 1:6 Aak Dt 32.43
oo KKR 97.7. * 1:7 Aak KKR 104.4. † 1:9 Aak KKR 45.7-8.

oo utu aden p_el_ek_j aan g_oo k_en k'le_ek_j kalge se.
*Num naai le 'terl roi eyo oo daayum daayum naai iñg
 g_ot_i ki.*[‡]

13 Ḍ_a taa bii kalaŋ tap ɓo Raa taad te k_odin_g k_en gam
 eyo, k_en aŋ deek_j oo:

'Baado iñg do ji daamum ki,
 bini jee taamooyige se maam m'aden 't_edn naai ɓo
 kiŋ dode ki.[§]

14 K_odn Raage se tap ɓo naade naange? Naade se
 jee kaan_g naabm Raagen paac_ñ j'ɔŋ j'aakden eyo,
 oo Raa ɔldeno se taa noogn_g jeegen k_en Raa utu aden
 kaaja.

2

*J'ɔŋten kuum kaalki taar *Raa se naan ki*

¹ Taa naan_g se ɓo, taargen naajege k'booyinqiro
 se, j'ɔkiŋki ɔɔŋ cir daala, ey num s_om j'aki kiign_g
 doob ki. ² K'jeelki taar k_en *k_odn Raage taado do
 d_ekiŋ *Musa ki se, ɔk t_ogo do jeege tu paac oo
 jeegen jaay baate kuuno taar se l_o baate kiŋ do
 ki se, jee bin se do *kusiŋ k_en naade t_ed se, Raa
 dabardenoga ute doobiña. ³ Anum naajege se,
 k'booyinqiga taar naan_g k_en aajjeki oo taar naan_g se
 le cir g_en k_odn Raagen taado Musa ki se. Bin num
 k_en taar se jaay naajege k'j'uum j'aalinqiga naan_g
 ki num, naajege kic j'aki k_on kaan_g k_otn dubar k_en
 se eyo. M_etn taar kaajjege se, M_eljege Isa ɓo uuno
 metin_g taado deete oo jee k_en booyo taarin_g naan_g
 taado se ɓo, taadjeki oo taaringe se, taargen met ki.
⁴ Ḍ_a Raa mala taadga tal oo taar ara se taar met ki
 ute doobm nakn_g kaakn_g jeele oo ute nakgen naan_g

‡ 1:12 Aak KKR 102.26-28. § 1:13 Aak KKR 110.1.

tedin̄ deel doa, ॥ ute napar nakŋ̄-kəoŋgen naan
teda ॥ bin 6o naŋ̄a naŋ̄a kic Raa eđinga *Nirl Salal
aan ḡo k̄en naan̄ maakin̄ jen ro ki.

Isa se naan̄ Debm Kaajjege

⁵ Anum duni k̄en utu ad̄e baa jaay k̄en naaje
k'taadn̄ metiŋ̄ b̄orse se, 'k̄oŋ̄ t̄edn̄ kaam ji *k̄ođn̄
Raage eyo. ⁶ Num maakŋ̄ Kitap ki se, nam kalaŋ̄
taadga tal ॥:

*Debkilimi se tap 6o naan̄ naŋ̄a kaca jaay 6o k̄en naai
Raa saapm̄ don̄ ki,
goon debkilimi se tap 6o aas d̄i jaay 6o naai aakin̄
don̄ ki se?*

⁷ *Kaadn̄ k̄en naai 't̄ed debkilimi ɔɔpo baata aas te k̄ođn̄
Raa ey se, c̄ok̄ sum.*

*Ter naai 6o *'nookiŋ̄ ॥ 'magalin̄ aan ḡo gaarge.*

⁸ *Nakgen̄ paacŋ̄ naai aaldeno se naai ɔñiñsinga
kaam jiŋ̄a.**

K̄en Raa jaay eđinga nakge paac kaam jiŋ̄ se, ne d̄im
jaay Raa eđin̄ te kaam jiŋ̄ ey se, ḡot̄o. Nabo b̄orse
nakge se paac naajege j'aakin̄ki ute kaamjege se
aan ḡo t̄ed te kaam jiŋ̄ ey b̄ort̄o. ⁹ Gar̄ naajege
j'aakki Isa se, kaad̄k̄en Raa t̄edino jaay naan̄ ɔñ ron̄
ɔɔpo baata aas te k̄ođn̄ Raage ey se, c̄ok̄ sum. Taa
naan̄ dabaro ɔñ ron̄ ooy se, b̄orse se, Raa nookiŋ̄a
ɔɔ magalinga aan ḡo gaarge. Bin 6o ute b̄ee Raa se,
naan̄ ooyo taa jikilimge paac.

¹⁰ Raa se aalo nakge paac ॥ b̄oobde tinḡ ḡot̄de ki.
Bin 6o Raa je ano baa ute geniŋ̄ge d̄ena taa 'k̄end
maakŋ̄ nookiŋ̄ ki. Taa dubar Isa ɔñjo se 6o, Raa
tedin̄ naan̄ t̄ed aas naabin̄ ute doobina. Isa se naan̄
6o debm̄ t̄ođd̄lde ḡot̄n̄ kaaj̄ ki. ¹¹ Taa Ísan k̄en debm̄

* **2:8** Aak KKR 8.5-7.

tugŋ *kusiŋ jeege ute jee k'en naan̄ tugde kusiŋdege se, naade paac Bubde Raa kalaŋ ese sum. Taa naan̄ se bo k'en Isa danđe ɔɔ naade k'gennaange se kic bo, sokoŋ taolin̄ eyo. ¹² Taa naan̄ se bo Isa deek Raa ki ɔɔ:

*Maam se m'utu m'taadn taa naai ḡenaamge tu;
ɔɔ ḡatn k'en jeeige jaay tusnga se, maam m'ai tɔ̄m
daande ki.*[†]

13 Ter Isa taad daala ɔɔ:

Maam se m'utu m'kond maakum doi ki.[‡]

Ter naan̄ taad daala ɔɔ:

*Maam m'utu ara ute gaangen k'en naai Raa edumo
se.*[§]

14 Bin bo aan ḡoo gaan jikilimge paac ɔk daa roa ute mooso se, naan̄ kic bo ɔk daa roa ute mooso tecde naade se kici. Bin bo ute kooy Isa se, Iblisn, debm t̄ekŋ mind jeege, naan̄ bo debm k'en baano ute yo do jeege tu se, t̄əogn̄ naan̄ ɔk se, Isa naq̄iŋsinga tak. ¹⁵ Bin bo jeegen ting aan ḡoo bulge taa naade beer yo ki se, naan̄ aden kəŋ koođn dode. ¹⁶ Deere k'jeelki, naan̄ baado gen noogn̄ kōđn Raage eyo, num naan̄ baado se gen noogn̄ m̄etjil *Abraamge. ¹⁷ Taa dī naan̄ t̄edron̄ debkilimi tec naajege ḡenaange mala mała, bin bo naan̄ t̄ed *magal debm t̄edn̄ s̄erke Raa ki debm b̄ee ɔɔ tuj ɔrmiŋ eyo gen t̄edn̄ naabm Raa. Taa naan̄ se bo naan̄ edron̄ *s̄erke gen t̄əol kusiŋ jeege. ¹⁸ Deere, Isa se nāan̄ dabaroga ɔɔ ɔŋjoga nakŋ naama; taa naan̄ se bo naan̄ aŋ kaasa gen naakŋ jeegen nakŋ naama aan dode ki.

[†] 2:12 Aak KKR 22.23. [‡] 2:13 Aak Eza 8.17. [§] 2:13 Aak Eza 8.18.

3*Isa se naan cir *Musa*

¹ Genaamge, *Raa dañseno taa aki tədn jee naange. Taa naan̄ se bo ɔndki saapse do Isa ki, naan̄ bo debm kaan̄ naabm Raa ɔɔ debm tədn serkñ magal gen Raa. Naan̄ bo ɔkjeki taasa ute Raa ɔɔ do nakge tun se bo, naajege k'j'aalki maakjege do ki ɔɔ k'taadki naan jeege tu. ² ɔɔ Isa se Raa beeर ɔndiñ gen tədn naabiñā ɔɔ maakñ naabin̄ ki se naan̄ tuj te ɔrmiñ eyo, aan gøo Musa kēn tədo naaba maakñ *Bee Raa ki paac jaay tuj te ɔrmiñ ey se*. ³ Kese doobin̄a kēn Isa jaay *nookin̄ eem cir gen Musa se tec aan gøo debm købm bee kēn k'nookin̄ cir bee kēn naan̄ ɔbo. ⁴ K'jeelki, bee tak bo ɔk mel købiñ købiñā, num mel købm nakgen baa se paac se, naan̄ Raa. ⁵ Maakñ Bee Raa ki paac se, Musa tədoga naaba tuj te ɔrmiñ eyo ɔɔ naan̄ tədo naabin̄ se aan gøo debm tədn naaba gen taadn jeege tu nakñ kēn Raa utu aden taadn metin̄ naan ki. ⁶ Num gañ *al-Masi se, naan̄ Goono, Goon kēn tuj te ɔrmiñ eyo ɔɔ Bee Raa paac se Raa ɔniñsinga kaam jiñā. ɔɔ naajege se bo aan gøo k'bee naan̄a kēn naajege jaay k'beerki eyo ɔɔ j'ɔndki dojege doñ ki ute maak-raapo se.

Raa 'kədn gətn təol maaka jeenge tu

⁷ 'Booyki taar kēn *Nirl Salal taad maakñ Kitap ki ɔɔ:

Jaaki jaay kēn 'booykiga mind Raa num,

⁸ ɔñten 'tədkī do məñgo

aan gøo kēn do dəkin̄ bugsege baate tooko taariñ se ɔɔ naan̄ kēn se, naade naamin̄oga do kəd-baar ki.

⁹ Ter Raa taad ɔɔ:

* **3:2** Aak Nmb 12.7.

*Ute nakgen b^{ee} maam m'tedo baara si-s^{oo} se kic bo,
bugsege naamumo ^{oo} naade je am 'kaak^j metuma.*
10 *Taa naan se bo maam maakum taarum do jeuge
tun ^{ese}*
*^{oo} maam m'taad ute maakum m'^{oo}: Jee se le daayum
lee terlum naaga*
^{oo} nak^j maam t^{ed} se le, naade booy ^{ok} eyo.
11 *Ken maakum taarum se, maam m'naam taarum
m'^{oo}:*
*Jee se 'k^on kend got ken maam m'daapiñ gen too
maaka se eyo.*†

12 Genaamge, ḡndki k^ondo nam ḡn^{te} k^on maakin
'tedn aak kusu ken aŋ k^olin^j naan^j 'tookn kaal
maakin do Raa ki eyo ^{oo} terl naaga Raa ken zeer se.
13 Gan^j kaad ken naase utu 'tingki ting maak^j kaad
ken Raa danj^j jaaki se, bii-raa edki kaay kaama
naapge tu, ḡnten kaañki rose dala ute *kusiña ^{oo}
^{oo} ḡnten 'tedki do m^oŋgo. **14** Anum ken naajege jaay
kaal maakjegen do kupm met ki se jaay j'okinki
t^oŋgo bini do taar t^olin^j ki se ute naan^j se, naajege
j'aki tedn naaba kalan^j ute *al-Masi. **15** Bin bo Kitap
taad ^{oo}:

*Jaaki jaay ken 'booykiga mind Raa num,
ংণten 'tedki do m^oŋgo
aan g^{oo} ken do d^okin^j bugsege baate tooko taarin^j se
^{oo} naan^j ken se, naade naamiño do k^od-baar ki.*‡

16 Anum jeegen booyo taar Raa jaay baate tooko
^{oo} terlo naaga Raa ki se, tap bo naŋge? K'jeelki jee-
gen se bo ken jeegen paacn^j *Musa ḡddeno maak^j
taa naan^j Masar ki. **17** Maak^j baarge tun si-s^{oo} se
tap bo, Raa maakin^j taarin^j do naŋge tu? K'jeelki,
Raa se maakin^j taarin^j do jeege tun tedo kusin^j jaay

† 3:11 Aak KKR 95.7-11. ‡ 3:15 Aak bersege 7, 8.

ooyo do kəd-baar ki se§. ¹⁸ ၂၁ jeegen kən Raa naam taarin̄ rode ki ၁၁: naade se kəŋ kənd gət kən maam m'daapiñ gən təol maak ki ey se, tap ၆၀ nange? Naade se ၆၀ jee kən baate tooko taar Raa ၁၁ terlin̄ naaga se. ¹⁹ Bin ၆၀ k'jeelki, naade se jaay ၃၇ end te gət kən Raa daapiñ gən təol maak ey se, taa naade se baate tooko kaal maakde don̄ ki.

4

¹ Do dəkiñ se, *Raa taad jeege tu ၁၁ utu ađe kədn̄ gətn̄ kən naan̄ daapinga daap gən jamaka se ၁၁ bərse kic gətn̄ se utu booy jeege. Bin num ၁၉ndki kəndə nam ၁၉nten tədn̄ *kusin̄a jaay kəŋ ron̄ 'kəɔpm kaam moətn̄ jaay 'kəŋ kənd gət kən ese ey se. ² Naajege kic ၆၀ k'booykiga Labar Jiga aan gəo jeegen tiŋgo do kəd-baar ki. Naade se booyga taar se, naabo taar se təd te dim maakde ki eyo, taa naade baate tooko kaal maakde do taar kən ese se. ³ Naabo naajegen j'aalkiga maakjege do labar kən jiga se, j'aki kəŋ kənd gət kən Raa daapinga daap gən təol maaka se. Ey num jee kən baate kaalo maakde se, Raa taad ၁၁:

*Ken maakum taarum se maam m'naam taarum
m'၁၁:
jee se kəŋ kənd gət kən maam m'daapiñ gən təol
maaka se eyo.**

Kese ၆၀ taar kən Raa taado kaad kən naan̄ aalo do naanja ၁၁ naŋo naabin̄ se, ey num ၆၀ gən̄ jamaka se utu tap. ⁴ Bin num gən ၆၀ k-cilige tu se maakn̄ Kitap ki se gət kaam kalaŋ nam taadga taad ၁၁: Bii mece se Raa təd naŋ naabin̄ paac ၁၁: *Bii k-cilige tu se, naan̄ jamakn̄ ro ki.*[†] ⁵ ၂၁ daala gətn̄ ese se

§ **3:17** Aak Nmb 14.29, 32. * **4:3** Aak KKR 95.11. † **4:4** Aak Jn 2.2.

kic taad ॥: *Jee se kɔŋ kɛnd gɔt kɛn maam m'daapin gen tɔɔl maaka se eyo.*[‡] ⁶ Bin ɓo Raa se uunoga doa gen jee metinge se ɔk doobo gen kɛnd gɔt kɛn naaŋ daapinga daap gen jamaka se. Num gaŋ jee kɛn booyo Labar Jiga deet deetn jaay baate tookŋ̊ taar Raa se, naade se 'kɔŋ kɛnd gɔt kɛn ese se eyo. ⁷ Taa naaŋ se ɓo Raa ɔndga bii kuuy kɛn naaŋ danjŋ̊ jaaki. Kɛn Raa ɔnd bii ese se, gaan *Israëlge se terlga terl naaga Raa ki daaniŋ̊ dəkga jaay naaŋ taaddeno maakŋ̊ Kitap ki ute taar Gaar *Daud ॥: *Jaaki jaay kɛn 'booykiga mindiŋ̊ num, ɔnthen 'tedki do-məŋgə* §.

⁸ Josue jaay ɔloga gaan Israëlge taa naaŋ kɛn naade saap ॥ gɔtn jamak kɛn mala mala num, deere bin se, Raa kɔŋ taadn taa bii gen jamakŋ̊ kɛn kuuy ey sum. ⁹ Bin ɓo aan gɔɔ Raa naŋ̊ naabiŋ̊ ॥ jamakŋ̊ bii k-cilige tu se, jee Raage kic Raa utu aden kɛdn gɔtn jamaka bin kici. ¹⁰ Taa debm jaay endga gɔt kɛn Raa daapin gen jamaka se, naaŋ se naŋga naabiŋ̊ ॥ jamakŋ̊ aan gɔɔ Raa kɛn naŋ̊ naabin jaay jamakŋ̊ ro ki se kici.

¹¹ Bin se j'aayki kaamjege gen kɛnd maakŋ̊ gɔt kɛn Raa daapinga daap gen jamaka se; j'ɔndki kɔndɔ maakjege tu se, nam ɔnṭe naajŋ̊ taara aan gɔɔ gen gaan Israëlge sɔm aŋ̊ kɔlin̊ 'koocŋ̊ jaay 'tookŋ̊ taar gen Raa ey se.

¹² Taa taar Raa se naaŋ iŋ̊ zeeṛe ॥ ɔk tɔɔgŋ̊ kɛn ɔs maakŋ̊ jeege. ॥ naaŋ se aat cir gɔrd-jerle kɛn taaringen di paac taat ranan ranan se. Naan̊ end maakŋ̊ nakge tun maakŋ̊ ro debkilim ki se paac, naaŋ end bini ɔŋ̊ cęŋge, saapa ॥ koa. Nakŋ̊ maakŋ̊

[‡] 4:5 Aak KKR 95.11. § 4:7 Aak Keem Kaa Raa 95.7-8.

saapjege tu ute kengen naaje k'jeki se, naan̄ 6o jeel nañin̄ tak ɔɔ lee taadjeki metin̄ naajege tu. ¹³ Nakge paac se Raa 6o aaldeno ɔɔ debm jaay Raa ɔŋ aakin̄ ey se, gɔtɔ. Naan Raa ki se nakn̄ ko k'koyin̄ tap 6o gɔtɔ; nakge paac tood̄tal. ɔɔ naan Raa ki se 6o, naña naña kic 6o '6aa taadn̄ metn̄ taariñ taariñ.

*Isa se *magal debm tədn̄ serke Raa ki*

¹⁴ Taa naajege se j'ɔkki debm tədn̄ serkn̄ ken magal cir jee tədn̄ serkgen baa se paac. Naan̄ se ook 6aaga maakn̄ raa ki ceesn̄ Raa ki. Naan̄ se Isa, Goon Raa. Taa naan̄ se 6o kaal maakjegen do Isa ki jaay k'lee k'taadki metin̄ jeege tu se, j'ɔkin̄ki tɔgo. ¹⁵ Deere, naajege se j'ɔkki debm tədn̄ serkn̄ magal ken̄ aas kaakn̄ taa-daayjego. Naan̄ se ɔnjoga napar nakn̄ naamge paac aan gɔɔ naajege, nabo naan̄ se ɔŋ təd te *kusiñ eyo. ¹⁶ Bin num j'ɔñten 'beerki, k'6aaki gɔtn̄ kaag do Raa ken̄ debm ajeki kεejñ dojego tu ɔɔ ajeki tədn̄ bεε kaad̄ ken̄ naaje k'jeki naan̄ aajjeki noogo.

5

¹ *Magal debm tədn̄ serke Raa ki tak 6o k'bær k'j'ɔɔdin̄ maakn̄ jikilimge tu gen̄ tədn̄ naabm *Raa taa tənd̄ daapm jeege naanin̄ ki. Naan̄ Raa ɔndin̄ se taa an̄ kədn̄ nakge *serke ɔɔ kɔjn̄ mooso taa *kusiñ jeege. ² Magal debm tədn̄ serke Raa ki se, naan̄ kic 6o ɔk tɔog eyo aan gɔɔ jikilimgen baa se paac, taa d̄i jeegen jeel ɔk metn̄ doobm Raa eyo ɔɔ tədn̄ nakgen met ki ey se, naan̄ aden kεejñ dode ki. ³ Aan gɔɔ naan̄ kic ɔk tɔog ey se, naan̄ 'kədn̄ serke Raa ki taa kusiñ jeege sum eyo, num taa kusiñ naan̄ malin̄ kici. ⁴ Naan̄ se kalin̄ ki sum 6o 'kɔŋ kūun ron̄ raan̄

gen tədn magal debm tədn serke Raa ki se eyo, num magal debm tədn serke Raa ki se, Raa mala 6o bæer əədiña aan gəo kən naan̄ bæer əədo *Aarun do dəkin̄ se.

⁵ Bin 6o *al-Masi kic naan̄ mala 6o uun ron̄ raan gen tədn magal debm tədn serke Raa ki eyo. Num naan̄ se Raa 6o bæer əədiño əə deekin̄ əə:

*Naai se Goonuma,
jaaki maam m'taadn naan jeege tu paac, maam 6o
m'Bubi**.

⁶ Əo gət kuuy maakŋ Kitap ki kic Raa taadga taad əə:
*Naai se debm tədn serke Raa ki gen yəmiña aan gəo
Melkisedek.*[†]

⁷ Ken Isa ingo do naan̄ ki se, naan̄ tənd meta, eem nəə əə təoyə ute kaa-maane metn̄ Raa ki naan̄ kən je num aŋ kəŋ kaajŋ maakŋ yo ki. Əo Raa se booyinga keemiña taa naan̄ se debm took uun taariña. ⁸ Isa se naan̄ 6o Goon Raa. Ute naan̄ se kic 6o naan̄ aakoga dubar əə ute doobm se 6o naan̄ deel roŋa gen tookŋ kuun taar bubiña. ⁹ Əo Raa tədiño naan̄ təd aasoga naabin̄ paac ute doobiña əə naan̄ tədga debm *kaajŋ gen daayum gen jeegen paacŋ took uunga taariña. ¹⁰ Anum Raa se taadga tal əə naan̄ se magal debm tədn serke Raa ki aan gəo Melkisedek.

Kaal maakse se əkiŋki təəgə

¹¹ Do taarge tun se, naaje j'ok taarge dəna gen taada, nabō kən j'asen taadn̄ metiŋ se tədjen̄ əən̄, taa naase se 'tədkiga jeegen 'booy əkki taara yəkəd eyo. ¹² Ey num do dəkin̄ tap 6o naase k'dooysenoga dooy nakgen se əə bəeki num, naase kic aki tədn̄

* 5:5 Aak KKR 2.7. † 5:6 Aak KKR 110.4 əə *Ebrege kon̄ 7 kici gen Melkisedek.

jee dooy jeege, naó maam m'aakse naase se 'jeki j'asen dooy ute nakgen k&en k'lee k'dooy jeegen k&en utu aal kaal maakde do Raa ki. Anum b&orste kic &oo, maam m'aaksen naase se 'jeki &oo j'asen k&edn sia, ey num k&osgen deer se, naase o&ej aasi&inki eyo. ¹³ K'jeelki, debm utu aay kaay si se naan goon k'taace; debm bin se 'k&on b&eer kuun nakn ute doobin eyo. ¹⁴ Num ga&j k&osn deer se gen jee magala. Oo naade se jeel &ok nakn jiga oo nakn k&en *kusi&na, taa nakgen se naade lee t&edn teda.

6

¹ Bin &oo metn taar *al-Masi k&en k'dooy jeegen utu aal kaal maakde don ki se, j'&on&inki king g&otin ki aan g&oo k&en do kuun met ki, num naanjege se, k'baaki ute naanjege taa j'aki t&edn jee magala. J'&onten terl do nakge tun do kuun met ki se aan g&oo: k&en gen terl naaga do nakge tun ajenki k&ol yo ki oo j'aalki maakjege do *Raa ki; ² j'&onte kingki do dooy gen napar tugn daapm ro naan Raa ki oo gen t&ond ji do jeege tu taa Raa aden t&edn bⅇ j'&onten kingki do taar k&en Raa taad oo jeegen ooyga kooy se utu duru daan yoge tu oo taar k&en Raa utu kajn b&oor&a kaam mo&tn gen s&or&kin&a do jeege tu. ³ J'&onten kingki g&otn ese sum, num k'baaki ute naanjege aan g&oo k&en Raa maakin&jen ro ki.

⁴⁻⁶ K'jeelki, jeegen terlga terl naaga Raa ki oo endga maakn *kusi&na ki se, ey num naade se aakoga g&otn w&oor k&en iin&go g&otn Raa ki, o&ng a nakn nijim k&en Raa ed jeege tu, o&ng a *Nirl Salal ute jee Raage kici, naade naam &okga taar Raa se nijimi, naade jeelga king kiji ute al-Masi se &ok t&ao&go b&orste oo naan ki oo ute naan se kic &oo, k&en naade jaay terlga naaga

Raa ki se, doobm je kəŋ kuuy jaay naade ade tərl maakdə ɔɔ j'andeno tərl gətn al-Masi ki daal se, gətə. Taa jee se, aan gəa naade malinge 6o tup təol Goon Raa se ro kaag ki daala ɔɔ naade tərl əlinqə maakŋ səkən ki naan jeege tu.

⁷ Aakki maakŋ-gətn jaay maane bəy daayum maak ki se kən nakŋ kəsiŋ maak ki jaay oojga jiga mel maakŋ gət ki se, gətn se, Raa tədiŋ bəεŋa. ⁸ Num kən maakŋ-gətn se jaay iin̄ muge ute kərəndge sum num, maakŋ-gətn ese se ooj te dim ey se, gətn se Raa aŋ naama ɔɔ j'an̄ toocŋ naatn gen sərəkiŋa.

⁹ Jee maak-jemge, kən naaje k'taad bin kic 6o naaje se k'jeele naase se utu iŋki do doob kən jiga kən asen kaaja. ¹⁰ Taa Raa se naaŋ debm təd nakge ute doobina ɔɔ naaŋ kəŋ dirig eyo naabm kən naase 'tədiŋkiro ute maak-jea taa naaŋa genaasege tu ɔɔ bərse kic naase utu 'lee 'tədiŋki təd se. ¹¹ Anum naaje se k'je maakse ki se naŋa naŋa kic 6o nakgen naaŋ 'təd bərse se ɔnte kəniŋa, num aay kaaminq ɔnd don̄ do nakŋ kən naajegi j'əndki dojego do ki kən utu kaan ute doobina bini kaan do taar təlin̄ ki. ¹² ɔnte 'kəɔrki, aayki ũkaamse, uunki doobm jee kən aal maakdə do Isa ki ɔɔ aay kaamde do ki ɔɔ ute nakgen se 6o naade utu 'kəŋ nakŋ bəε kən Raa taad ɔɔ utu 'kədn̄ jeenge tu se.

Nakŋ kən Raa taad ɔɔ kədn̄ jeenge tu se deere utu 'kaana

¹³ Naase 'jeelki do dəkiŋ se, Raa taadoga taad ɔɔ utu kədn̄ naka bugjege tu *Abraam ki. Kaad kən naaŋ taadiŋ taar se, naaŋ naam taarin̄ ute ron̄

mala taa nam jaay magal cirin̄ naan̄ Raa se, ḡto*.
 14 Naañ taadin̄ tal ɔɔ: *Deere, maam se m'ai t̄edn̄ b̄ee d̄ena, ɔɔ m'ai d̄irl̄ metjili 't̄edn̄ den aak eyo.*†

15 Taar k̄en Raa taad Abraam ki se, Abraam aay kaamiñ booyinga d̄ena ɔɔ aal maakin̄ paac do ki ɔɔ ute naan̄ se, Raa baado ɛdin̄ nak̄j̄ k̄en naan̄ taadiño ɔɔ aŋ̄ ked se. 16 K̄en jikilimge jaay baa baa naam taarde se, naade naam ute ro debm k̄en magal cirde; bin̄ 60 taarde se naade t̄əlin̄ ute naam k̄en naade naam taarde se. 17 Bin̄ 60 jee k̄en Raa taadoga taad ɔɔ utu aden̄ ked naka se, naan̄ taaddesin̄ tal cir daala ɔɔ naan̄ se 'k̄oŋ̄ t̄erl taarin̄ kuuy eyo. Taa naan̄ se 60 do taar k̄en ese se, naan̄ naam taarin̄ do ki. 18 Ute nakgen̄ k̄en naan̄ taad ɔɔ utu aden̄ ked̄a ɔɔ ute naam taarin̄ k̄en naan̄ naam se, k̄'jeelki ute nakgen̄ di ese se, Raa se 'k̄oŋ̄ t̄edn̄ taar-k̄oob eyo. Bin̄ 60 naajegen̄ k̄en j'ɔŋ̄kiga ḡotn̄ koomo ḡotin̄ ki se, taaringen̄ di se 60 k̄en ɛdjekiga kaay kaam m̄ec, k̄en ajeki k̄ol̄ j'aki k̄ond dojege tak do nakge tun k̄en naan̄ taadjeki ɔɔ utu ajeki ked̄ se. 19 Aan ḡoo maal k̄en t̄əaḡo k̄en lee gak daar markaba se, k̄ond do naajegē kic 60 t̄ed̄ kingjege se t̄əoḡ gan̄ tec bin̄ kici. ɔɔ k̄ond do ese se end̄ bini deel kal deer k̄en k̄'gaanj̄ ḡotn̄ *Bee Raa k̄en *salal‡ ɔɔ naan̄ se baa bini aan ḡotn̄ Raa ki mala. 20 Ḡotn̄ ese se 60 Isa endo naanjege tu ɔɔ naan̄ endo se taa naanjege kici. ɔɔ naan̄ t̄ed̄ naan̄ ese se, taa naan̄ 't̄edga *magal debm t̄edn̄ serke Raā ki ḡen daayum aan ḡoo Melkis̄edek.

7

*Melkis̄edek se naan̄ gaarge ɔɔ *debm t̄edn̄ serke*

* 6:13 Aak J̄en 22.16. † 6:14 Aak J̄en 22.17. ‡ 6:19 Aak Mt 27.51.

Raa ki

¹ Melkisēdēk se naan̄ bo iingo gaar gen geger Salem ki oo debm tēdn sérke gen *Raa Taaro. Kaad kēn *Abraam iino gōt kēn naan̄ tēdo bōorō ute gaaringe jaay baado baa se, Melkisēdēk bo dōodinā oo eedīñ booro. ² Abraam nakgen jigan naan̄ tēso gōtn bōor ki paac se, naan̄ nigin gōtō kaam sik oo kēn kaam kalañ se, naan̄ uun edin̄ Melkisēdēk ki*. Nakñ kēn maam m'je taadn deet se: Ro Melkisēdēk se je deekñ oo: Gaar kēn tēd naka ute doobinā. ḍo ter naan̄ se Gaar gen geger Salem[†], kese je deekñ oo: Gaar kēn edlapia jeege tu. ³ ḍo Melkisēdēk se, Kitap taad te taa bubiñ eyo, taa kon̄ eyo, taa metjiliñ kēn naan̄ teecñno ro ki eyo, oo taa koojin̄ eyo oo taa kooyin̄ eyo. Anum naan̄ se tec Goon Raa oo naan̄ se debm tēdn sérke Raa ki gen daayum.

⁴ K'saapki tu do Melkisēdēk ki, naan̄ se magal aak eyo bini Abraam kēn metjil gaan *Israēlge baago do naan̄ ki se kic bo, nakgen jigan naan̄ tēso gōtn bōor ki se, naan̄ nigin gōtō kaam sik oo kēn kaam kalañ se, edin̄ naan̄ ki. ⁵ Maakñ *Ko Taar kēn Raa edo Musa ki se, maakñ metjil gaan Lebige tu se, jee metinge se jee tēdn sérkge Raa ki oo gaan Israēlgen kuuy se maakñ nakdege tun paac se, naade nigin kaam sik oo kēn kaam kalañ se edden naade ki. K'jeelki, naade se kic genaa naapge oo naade se paac teeco metjil Abraam ki. ⁶ Anum Melkisēdēk se naan̄ teeco metjil gaan Lebige tu eyo, nabō Abraam nig nakinge kaam sik oo kēn kaam kalañ se, edin̄ naan̄ ki. ḍo ter naan̄ oođin̄ booro Abraam kēn Raa taadīnga taad oo utu an̄ kēdn nakge se. ⁷ Deere

* **7:2** Aak Jēn 14.17-20. † **7:2** Ro Salem se je deekñ oo: lapia.

k'jeelki, debm magal 6o əad booro deb kən baata. ⁸ Gen metjil gaan Lebigen kən k'lee k'nig nakge kaam sik jaay kən kaam kalaŋ k'lee k'j'edden se, naade se jikilimgen lee ooyo aan gəə jee 6aa se paac; Melkisədək kic əŋga bədiŋa aan gəə naade se, nabo Kitap taad əə naan se utu iŋg zeere. ⁹ Lebi ute doobm metjil naan se, bərse kic gaan Israəlge lee nig nakdege gətə kaam sik əə kən kaam kalaŋ se, naade utu lee edden. Bin num j'aki taad j'ɔɔki di: Lebi mala kic ute metjiliŋ se, ute doobm bugde Abraam se, nakdegen k'nigin gətə kaam sik se, kən kaam kalaŋ se naade edoga Melkisədək ki. ¹⁰ Deere, kaad kən se Lebi j'oojin te ey bərtə, num naan kən se, naan utu durn bugin Abraam ki kaad kən Melkisədək 6aado dəəd ute bugin Abraam se.

*Isa se naan debm tədn serke Raa ki aan gəə
Melkisədək*

¹¹ Maakŋ *Ko Taar Raa kən Musa ədo gaan *Israəlge tu se, k'jeelki gaan Lebitge 6o kən Raa bəer təəddən gen tədn *serke Raa ki. Kən naabde se jaay tədga ute doobin num, gen di jaay Raa 'bəer 'kəədn debm tədn serke kuuy aan gəə Melkisədək se? Kən doobin ki num k'bəer kəədn metjil *Aarun ki sum ey la? ¹² Ə kən jee tədn serkge Raa ki jaay k'peləkdenga ute taa bee kuuy se num, bin se Ko Taar kən əl k'təndde naade se kic 6o j'aŋ pelekŋ kuuy tak. ¹³ Taar se taad ute Meljege Isa əə naan se teeco taa bee kən kuuy. Ə taa bee naade se nam tap 6o 6ii kalaŋ təd te naabm gen tədn serke Raa ki eyo. ¹⁴ Anum k'jeelki, Meljege Isa se teeco taa bee Juda ki. Kaad kən *Musa jaay taado taa *jee tədn

sérkə Raa ki se, taa bée jeegen ese se, naan̄ taado te taa naade eyo.

15 Daala, taar kēn k'taadkiro do ki se, bōrse toodga tal. Debm tēdn sérkñ kuuy se, aanga oo naan̄ se aan ḡoo Melkisēdēk. **16** Kēn əl jaay naan̄ tēd *debm tēdn sérkə Raa ki se taa gen metjiliñ do naan̄ ki eyo, num taa naan̄ se ək tōoḡ gen tinḡ gen daayum. **17** Taa naan̄ se bō Kitap taad oo:

Naai se debm tēdn sérkə Raa ki gen daayum aan ḡoo gen Melkisēdēk.[‡]

18 Ko Taar kēn Raa ədō Musa ki se ək tōog ey jaay k'pelēkiñ ute kēn kuuy se, taa naan̄ se əŋ noog te jeege dēn eyo. **19** Taa Ko Taar kēn Raa ədō Musa ki se əŋ tēd te dim aak bēe naan Raa ki eyo. Num gañ kōnd kēn naaje j'əndki dojege bōrse se bēe cir paac paac oo ute kōnd do se bō kēn tēdjeki naajege k'goorki ute Raa se.

20 Ter do ki daala, kēn Isa jaay Raa əndiñ magal debm tēdn sérkə se, Raa naamga naam taariñ jaayo. Gañ gen jee tēdn sérkə Raa ki kēn kuuy se, Raa əŋ naam te taariñ eyo. **21** Anum Isa se kēn Raa jaay əndiñ debm tēdn sérkə se, naan̄ naam taariñ oo:

Maam Raa Mēle se, m'naamga naam taaruma oo taarum se m'an̄ kəŋ terl kuuy eyo, m'oo:

Naai se 'tēdga debm tēdn sérkə Raa ki gen daayum. §

22 Taa naan̄ se bō ute Isa se kic bō, naajege k'jeelki *dəəkñ kēn Raa dəək ute naajege se jiga cir paac paac.

23 Ter daala, jee tēdn serkge se k'təlga dēna, naabo yo se əŋ ənde te gen tēdn naabde se gen daayum

[‡] **7:17** Aak Jēn kōŋ 13 oo KKR 110.4. § **7:21** Aak KKR 110.4.

eyo. ²⁴ Num gañ Isa se, naan̄ tinḡ gen̄ daayum ɔɔ naabin̄ kēn naan̄ lee tēd̄ se kič̄ le tinḡ gen̄ daayum.

²⁵ Taa naan̄ se bō jee kēn baado naan̄ Raa ki ute doobm naan̄ se, Isa ɔk tōoḡo kēn aden kaaj̄ gen̄ sōrōkiña, taā naan̄ se daayum tinḡ zeērē gen̄ tōnd̄ metn̄ Raa taa naade.

²⁶ Isa se naan̄ bō *magal debm tēdn̄ serkē Raa ki kēn dōođjeki naajege tu. Naan̄ se debm *salal, ɔk tuj̄ eyo ɔɔ ɔk *kusin̄ eyo. Anum ne dīm jaay aŋ̄ tum ute jee kusin̄ge tap bō gōt̄ ɔɔ naan̄ se Raa uun̄ baansinḡa raan̄ ɔndinḡa do nakge tu paac. ²⁷ ɔɔ naan̄ se aan̄ gōo magal tēdn̄ serkē Raa ki kēn do dōkiň se eyo. Naade se lee tēd̄ serkē taa kusin̄ naade malinge jaay bō tēd̄ serkē taa kusin̄ gen̄ jeege se. Gañ̄ Isa se naan̄ mala eđ̄ ron̄ serkē je-kalaŋ̄ sum ɔɔ gen̄ sōrōkiña. ²⁸ Magalgen jee tēdn̄ serkē Raa ki kēn Ko Taar kēn Raa eđo Musa ki tōndde se, naade se jikilimge sum ɔɔ naade se ɔk tuju naan̄ Raa ki. Anum taar kēn Raa jaay naam taarin̄ se baado eñd̄ gōo Ko Taar kēn Raa eđo Musa ki ɔɔ taar se bō kēn tēd̄ Isa tēd̄ magal debm tēdn̄ serkē Raa ki gen̄ daayum. Goonin̄ se bō tēd̄ nakge paac aasin̄ ute doobin̄a.

8

*Isa se naan̄ bō *magal debm tēdn̄ serkē Raa ki gen̄ naajege*

¹ 'Booyki! *Ko Taar kēn naaje k'taadsen metin̄ se, kēse bō napar magal debm tēdn̄ serkē Raa ki kēn naajege k'l'ɔkki se. ɔɔ naan̄ se ookga maak̄ raa ki utu iŋ̄ do ji daam kaag do *Raa ki ɔɔ Raa Sidburku bō gaar magal kēn cir nakgen̄ baa se paac. ² Isa tēdn̄ naabm *salal maak̄ *kōrōr Raa kēn mala mala ɔɔ

kørør se jikilimge 6o daapiñ eyo num Mæljege 6o debm daapiña.

³ Magal jee tædn serke Raa ki paacñ k'en k'tændse se nañna nañna kic 6o øk nakñ k'en naañ 'kædn Raa ki oo an køjñ mooso. Bin 6o magal debm tædn serke Raa ki gen naajegē se kic 'kækñ dim tak k'en 'kædn Raa ki. ⁴ K'en *al-Masi jaay debm do naañ ki sum num, naañ 'køjñ tædn debm tædn serke Raa ki eyo*, taa kaadken se jee kuuy utu k'en lee ednakge *serke Raa ki aan gøø k'en Ko Taar k'en Raa edo Musa ki taadno se. ⁵ Naade se bee k'en naade tædn naaba maak ki se, naañ se kaam nirli sum oo tec tec 6o *Bee Raa mala mala k'en maakñ raa ki. Bin 6o k'en Musa jaay baa daap kørør magal se, Raa dejñ oo: *Aakinjiga.* '*Baa daapiñ 'tec raa raa aan gøø k'en maam m'taadisñ do ko kise.*'[†] ⁶ Deere, børse, naabm Isa se magal cir paac paac. Taa *døøkñ k'en Raa døøk ute jeege, ute doobm naañ se jiga cir paac paac. Óo Isa se naañ 6o daan Raa ute jeege oo ute doobm naañ se, Raa taadga taad oo utu kædn nakgen bæ cir paac paac jeege tu.

*Døøkñ k'en Raa døøk kiji ute jeege

⁷ K'en døøkñ k'en Raa døøko ute jeege do døkiñ se jaay tec naabin aasga ute doobin num, Raa se 'køjñ døøkñ ute jeege kuuy eyo. ⁸ Num k'en Raa jaay mooy jeenge se taa *kusin naade tec se naañ deek oo:

*'Booyki, maam Mæle m'taadsen m'oo biigen utu ade
baa naan ki se,
maam m'utu m'døøkñ kiji ute metjil gaan *Israælge*

* **8:4** K'en Isa jaay 'køjñ tædn debm tec serke Raa ki ey se, taa naañ teeco metjil Juda ki. † **8:5** Aak Ekz 25.40.

॥ ute taa bee Juda‡kici.

9 Dəəkŋ kən maam m'dəəko ute naade se
'tec aan gəə dəəkŋ kən maam m'dəəko dəkŋ ute
bugdege se eyo.

Kaad kən naane se bo, maam m'təkðeno jide ki
॥ m'təəd m'əəddeno naatn maakŋ taa naan Masar ki.
Gaŋ dəəkŋ kən maam m'dəəko ute naade se, naade
tujga ərmde ro ki.

Taa naan se bo maam m'tərlðeno naaga.

Kese bo taar Meljege taada.

10 Ter Meljege Raa taad ॥: Taa dəəkŋ kən maam
m'utu m'dəək ute gaan Israælge,
kən 6iigen ade baa naan ki se, maam m'ade kədn jeele
gən jeel doobumge

॥ doobumge se m'adesin taadn kəmb maakde ki.

Maam m'aden tədn Raade ॥ naade tədn jee maamge.

11 Maakde ki se nam 'dooy naapiŋ ute gənaan gən jeel
Raa ey sum,

taa jeege paac am jeelum maam Raa,

'kənd do gaange tu bini 'kaan do jee magalge tu.

12 Taa ute bee'm se, maam m'aden təəl tujdege

॥ kusiñdege se m'an dirigin naatn. §

13 Ken Raa jaay dan dəəkŋ kən naan utu dəəkŋ ute
naade kiji se, naan je taadn ॥ dəəkŋ kən naan
dəəko deet deet se gətiŋ deelga; taa nakŋ jaay
daaniŋ dəkga se naan ooyga koono ॥ eopga baata
utu 'déele.

9

Raa se tap bo j'an keem j'॥ dī

‡ **8:8** Taa bee Juda se maakŋ gaan Israælge tu kici. § **8:12** Aak
Jer 31.31-34.

¹ *Dəəknj kən *Raa dəəko ute jeege deet deet se, ək dəobge ute bee do naaŋ ki ara gen keem Raa. ²Taa bee se naade daap *kərər magal əə gaaŋin gətə kaam dio ute kal deere. Gətn naan ki se k'danjin gətn *salal əə gətn se ək ləəmpə kən ək jige cili əə ək tabil, əə do tabil ki se ək mappagen kən j'edingga ked *serke Raa ki. ³ Ə bee maak ki kən naagŋ kal ki se, k'danjin gətn salal cir paac paac. ⁴ Ə gətn se ək bəjeŋe gen daab kən k'lee k'təəcn nakŋ oot nijimi əə ək *sandukŋ kən Raa dəək ute jeege do dəkiŋa əə sandukŋ se naagiŋa əə maakiŋa paac k'j'əayin ute daab. Maakŋ sanduk ki se ək nakŋ kən k'daapiŋ ute daab əə maakŋ nak kən se ək kəsə kən k'danjin maan*, sirdn gen *Aarun kən iŋo pəəŋə əə ute tircil kən k'raanga raan ro ki taargen gen Raa dəəko ute jeenge. ⁵ Do sanduk ki se, naade daap tənd *kədən Raage dio kən k'danje cerubige kən taad *nookŋ Raa. Kəd Raagen di se ək taa bəekŋ keydege kən deeb taa sanduk ki se. Do sanduk ki se 6o gətn kən k'lee k'siikŋ mooso kən url maakŋ Raa. Nabo bərse, maam m'ək gətn kən m'asen taadn metn nakgen se paac eyo.

⁶ Aan gəə nakge paac naade təndinga ute dəobin bin se, *jee tədən serke Raage tu bii-raa naade ənd maakŋ bee kən naan ki se gen tədən naabde. ⁷ Num maakŋ bee kən maak ki se, magal debm tədən serke kaliŋ ki sum 6o, maakŋ baar ki se ənd jə-kalaŋ sum. Ə kən naaŋ ənd kənd se, naaŋ baan ute mooso gen serke jinŋ ki tak, taa *kusiŋinə əə taa kusiŋ gen jee dəngen kən naade tədən jaay ənd eyo. ⁸ Ute nakgen

* **9:4** Maan ara se kəsn kən Raa siđo gaan *Israēlge tu kaad kən naade tiŋgo do kəd-baar ki.

se *Nirl Salal je ajesinqi taada ɔɔ kən jeege jaay utu təd təd naabm maakŋ bee kən naan ki rək se, kəse je deekŋ ɔɔ doobm kən jeege an kənd maakŋ bee kən maak ki kən gətn salal cir paac paac se j'utu k'j'əədin te ey bərto. ⁹ Nakgen se kaam nirli gen nakgen bərse aanga se. Taa nakgen k'j'ed sərkə Raa ki ute moosn kən j'oj Raa ki se aas eyo gen tugŋ daapm maakŋ debm kən ɓaadø keem Raa ute doobm ese se. ¹⁰ Nakgen se taaðtaa kəsø, taa kaaye, taa napar tugŋ daapm roa naan Raa ki ɔɔ kəse doobm kən jikilimge ɓo lee təd sum. Nakgen se ɔs aay bini aan kaafn kən Raa ɓaadø terl nakge paac kiji.

¹¹ Num gaŋ bərse *al-Masi aanga, naaŋ ɓo *magal debm tədn sərkə Raa ki kən ɓaanø ute bəe kən naajege k'naaminqiga naam se. Gen tədn naaŋ ese se, naaŋ end maakŋ kərər kən magala ɔɔ salal kən cir kərər do naaŋ kən jikilimge ɓo daapiŋ se ɔɔ kərər se tec aan gəo nakgen Raa aaldeno do naaŋ ki ara ki se eyo. ¹² Ken al-Masi jaay end jə-kalaŋ gen sərəkiŋa maakŋ bee kən gətn salal cir paac paac se, naaŋ end ute moosn baalge te moosn gaan maranje eyo; num naaŋ se ed moosn naaŋ maliŋa, bin ɓo naaŋ dugjega dojege gen sərəkiŋa. ¹³ Ken moosn baalge ute gen kəs-taarge ute burkn maranç mend k'təɔliŋa ɔɔ k'təɔciŋ jaay k'təs k'siikiŋ do jeege tun rodege aak kusu naan Raa ki taa rodege se tədn aak bəe naan Raa ki se, ¹⁴ met kando moosn al-Masi cir nakgen ese se! Taa al-Masi se naaŋ debm salal ək kusiŋ eyo ɔɔ naaŋ mala ed roŋ sərkə Raa ki ute təəgŋ Nirl Salal ting daayum se. ɔɔ ute moosn naaŋ se ɓo, tugjeki maakjege kən ək nakgen təol ser eyo kən ajeki kəl yo ki, taa bin jaay

60 naajege j'aki tədn naabm Raa kən zeēre.

15 Taa naan se 60 al-Masi se, naan̄ 60 debm daan Raa ute jikilimge ɔɔ ute doobm naan̄ se 60 Raa dəək ute jeege kiji. Naan̄ ooy se taa dugn̄ do jeege kən tujo kaad kən Raa dəəko ute jeen̄ge do dəkiñ se. ɔɔ bin 60 jee kən Raa danđe se, naade 'kəñ bədđe maakj nakge tun kən Raa bəəbinga bəəb gən daayum jeen̄ge tu ɔɔ taaddenga taad ɔɔ utu adesiñ kəd se. **16** Kən deba jaay raañj ɔɔ: kən maam m'ooyga num nakumge se, nigin̄ki jeege tu se, debm bin se k'booy kən naan̄ ooyga jaay 60, nakinge se j'añ nigin̄. **17** Kən taar kən naan̄ raañj se naan̄ ooyga jaay 60 os aaye; ey num kən naan̄ utu zeēre se, nam 'kəñ nigin̄ nakinge eyo. **18** Taa naan̄ se 60 dəəkj kən Raa dəəko ute jeen̄ge do dəkiñ sə kən jaay k'təəl te moos ey se, naan̄ ɔk təog eyo. **19** Ken *Musa jaay tus jeege ɔɔ naande ki se naan̄ taadden tal *Ko Taar Raa ute taargen maak ki kən gən təda se, jaay 60 naan̄ uuno mooso gən gaan maranje ute gən baalge kən k'təəlde serke se ɔɔ naan̄ deepiñ ute maane, naan̄ terecē kamb kaaga kən k'dañj 60 isop ɔɔ dəəkin̄ te bəəkj baatn aac kaace. Naan̄ ɔliñ maakj moos ki se ɔɔ naan̄ siik mooso se dō Kitap ki ɔɔ do jeege tu. **20** Naan̄ taadden ɔɔ: *Kese 60 moosn kən taad ɔɔ Raa dəəkga ute naase. Naan̄ taadseno doobiñ se, ɔkiñki jiga.*† **21** Ter mooso se, Musa sikiñ ro kərər kən magala ɔɔ do nakge tun paacñ kən k'tədn naaba maak ki se. **22** K'jeelki, maakj Ko Taar Raa ki se dən nakge paac se mooso 60 kən *tug daapde təd aak bəə naan Raa ki. ɔɔ kən mooso jaay gətə se, kusin̄ kic 60 j'añ

† 9:20 Aak Ekz 24.8.

kəŋ təəl eyo.

*Moosn Isa kalin ki sum 6o əəd *kusin jeege*

23 Kən nakgen do naaŋ kən kaam nirl nakgen maakŋ raa ki jaay k'tugdə ute mooso tak jaay təd aak bəe naan Raa ki se, nakgen mala mala maakŋ raa ki se kic 6o je *sərkŋ kən bəe cir paac paac tak jaay 6o aden tugŋ daapm aak bəe naan Raa ki.

24 Anum *al-Masi se ənd te maakŋ *Bee Raa kən jikilimge 6o daapiŋ se eyo. Taa bee kən jikilimge 6o daapiŋ se lε, kaam nirl Bee Raa kən mala mala sum. Num naaŋ se ook 6aaga maakŋ raa ki ɔɔ 6ørse naaŋ utu naan Raa ki ɔɔ naaŋ 6o debm naakjege. **25** Ey num *magal debm tədn sərkε Raa ki gen Yaudge se aanga 6aara tak 6o naaŋ lee ənd maakŋ *Bee Raa ki gətn kən *salal cir paac paac se ute moosn gen maalge. Num gaŋ al-Masi ənd se gen kədn roŋ sərkε 'dəəl met dən eyo. **26** Kən bin ey num, kaa dn naane gətn Raa aalo do naaŋa sum se, naaŋ dabar 'dəəl dəna. Num naaŋ se baado je-kalaŋ sum 6o do taar təəliŋ ki; naaŋ malin 6o əd̥ roŋ sərkε Raa ki taa təəl kusin jeege. **27** Debkilimi se ooy je-kalaŋ sum ɔɔ kən naaŋ ooyga se, naaŋ baa naan Raa ki taa Raa an kəjŋ bəərə don ki. **28** Bin 6o al-Masi se, naaŋ kic əd̥ roŋ sərkε je-kalaŋ sum gen kəədn kusin jee dən se naatn ɔɔ kən naaŋ ade baa kuuy se taa kəədn kusin jikilimge ey sum, nabø taa 'kaajŋ jeegen ing aak kaak kaamiŋa.

10

1 *Ko Taar kən Raa ədo Musa ki se taadjeki 6o kaam nirl nakgen bəe utu ade baa naan ki sum; kese taad te nakgen mala mala eyo. Anum ute Ko

Taar k'en Raa eđo Musa ki se aanga baara tak bo jeuge lee tēđ*serkj kaam kalañ ese se sum bo *Raa ki, nabo jee k'en lee baado naan Raa ki g'en tēđn serkgen ese se, serkdege se, ḥŋ aasde g'en daapde kaakŋ bee naan Raa ki eyo. ² Bin ey num jeegen lee tēđo serkgen ese se, kaadn naane *kusiñdege se Raa tugdesinga naatn g'en sōrōkiña. ḫo naade k'oŋ jeel rode ki naade se jee kusinge eyo, məɔtn naade tēđn serke Raa ki taa kusiñdege ey sum. ³ Num gan serkgen k'en aanga baara tak bo, naade lee tēđ se, ute naañ se, naade jeel rode ki kusiñdege se utu gōtiñ ki. ⁴ Taa moosn kōs-taarge ute g'en baalge se, ḥŋ aas te g'en kōadn kusiñ jeege eyo.

⁵ Taa naañ se bo kaad'k'en *al-Masi iiñō g'en baado do naañ ki se, naañ taad Raa ki ḫo:

*Moosn maalge ute nakgen k'lee k'j'ɛđi se tap bo,
naai je eyo, num naai ɛđumo roa.*

⁶ *Maalgen k'təəlde jaay k'təəcde ute moosn k'en k'təjo
serke taa kusiñ se tap bo, təəli naai ki eyo.*

⁷ *Anum maam m'taado m'əə: Aan gəə k'raaŋo do
dəkiñ maakŋ Kitap ki taa maam se,
maam m'ara se, m'baadoga, Raa, taa m'ai tēđ nakŋ
maaki jea.**

⁸ Deet deet se al-Masi taad ḫo: «Naai 'je te serkj maalge eyo, g'en nakgen j'ɛđi se eyo, ḫo naai je te jaay təəl maal j'aisin təəc eyo ḫo ute serkgen k'təđi taa təəl kusiñ jeege se eyo kici, nakgen se naai tap bo 'je eyo, taa naade se paac təəli naai ki eyo.» Ey num k'jeelki, serkgen ese se Ko Taar k'en Raa eđo Musa ki taadga taad ḫo jeege aŋ lee tēđa. ⁹ Ter naañ taad ḫo: «Maam m'ara m'baado se g'en tēđn nakŋ k'en

* **10:7** Aak KKR 40.7-9.

naai maaki jea.» Bin 6o doobm k^{en} jeege lee eem Raa do d^əkiñ se ɔ̄ninga c^{es} ki ɔ̄ naañ baanoga ute doobm kuuy g^əøn ki. ¹⁰ Isa al-Masi se t^{ed}ga nakñ k^{en} Raa maakinj jen ro ki; naañ mala ed roñ s^{er}k^e Raa ki j^ε-kalañ sum g^{en} s^{or}okiña. Ute s^{er}k^j naañ se 6o, naajeve k't^{ed}kiga jee *salal naan Raa ki.

¹¹ K'jeelki, *debm t^{ed}n s^{er}k^e Raa ki se, naañ naañ kic 6o, bii-raa naañ daa^r ute j^εna g^{en} t^{ed}n naabinña. Daayum se, naañ lee t^{ed} s^{er}kgen ese sum, na^{bo} s^{er}kgen se, ɔ̄ñ aas te g^{en} k^əoñ kusinj jeege eyo. ¹² Gañ al-Masi se, naañ t^{ed} s^{er}k^e met kalañ lak taa kusinj jeege se ɔ̄ s^{er}k^j naañ se òs aay g^{en} daayum ɔ̄ ñorse naañ utu iñg do ji daam Raa ki. ¹³ Ò naan ki se, naañ utu iñg booy bini jee w^əoyinge se, Raa aden t^{ed}n naañ 6o utu king dode ki. ¹⁴ Bin 6o ute s^{er}k^j naañ t^{ed} j^ε-kalañ se g^{en} tugn kusinj jeege se, jee naange se naañ t^{ed}den t^{ed}ga jee salal naan Raa ki g^{en} s^{or}okiña. ¹⁵ Naan se Nirl Salal kic 6o ajeki t^{ed}n saada taa taargen jaay naañ taad ɔ̄:

¹⁶ *Meljege Raa deek ɔ̄: Biigen ade baa naan ki se, maam m'utu m'd^əokñ ute naade.*

*Maam m'ade k^{ed}n jeele g^{en} jeel doobumge
ɔ̄ doobumge se m'adesinj taadn k^əomb maakde ki.*

¹⁷ Ter naañ taad ɔ̄:

Kusinjdege ute tujdege se, m^əotn maam m'saapm do ki ey sum.[†]

¹⁸ Anum, k^{en} jeege jaay kusinjde k't^əoldesinga naatn se, m^əotn naade 't^{ed}n s^{er}k^e taa kusinjdege ey sum.

K'baakiro naan Raa ki

† **10:17** Aak Jer 31.33-34.

19 Bin ɓo, genaamge, moosn Isa se tədhekiga j'aaskiga gen kənd maakŋ g̊ot kən *salal cir paac paac se ute maraadjege. **20** Isa ɓo debm əədjeki doobm kiji ɔɔ gen kaaja ute doobm kal deer kən nεep se ɔɔ kal deer nεepm se le, taad te ron kən ooy ro kaag ki se. **21** ɔɔ naajegē j'ɔkkī *debm tədn sərkē Raa ki magala kən j'ɔndin naan ɓo naan *Bee Raa. **22** Bin num k'baakiro naan Raa ki ute maakŋ kalan, j'aalki maakjēge paac doŋ ki, taa *kusiŋ maakjēge tu se le Isa tug əədinga naatn maakŋ-saapjēge tu ɔɔ rojēge kic ɓo naan *tug daapinga ute maan jiga. **23** Taar kən naajegē k'taadki naan jeege tu j'ɔŋki j'ɔndki dojēge do ki se, j'ɔŋten naajki, taa Raa se naan tuj ərmiŋ eyo, nakŋ naan taadga ɔɔ an təd se le, naan utu an tədn deere. **24** K'saapki do naapge tu kən ajekī kəl j'aki je naapa ɔɔ j'aki lee tədn nakgen jiga. **25** J'ɔŋte kəŋki gen tus ute naapa aan gɔɔ jee mətingen lee təd se, naɓo j'edki kaay kaama naapge tu, taa 'tap se k'jeelki, bii kən Meljēge ade baa se, ɔɔpga gɔɔrɔ.

26 Anum naajegen k'jeelkiga jeel mala mala nakŋ kən mət ki se jaay kən naajegē malinge sum ɓo j'inŋki k'tedki kusiŋ se, bəre, taa kusiŋ se, *sərkŋ kuuy g̊otə. **27** Num ɔɔp ɓo nakŋ ɔɔŋ kən utu booyjeki se bɔɔr kən utu koocŋ dojēge tu ɔɔ ute poodn ɔŋgə kən utu kəsn jeegen baate tookŋ taar Raa se. **28** 'Jeelki, debm jaay tujga do *Ko Taar kən Raa εdo Musa ki se, ɔɔ kən jeege dio ey le mətə tədga saadge se, debm bin se j'aŋ kεεjŋ doŋ ki eyo, j'aŋ tɔɔlɔ‡. **29** 'Saapki tu Goon Raa se debm jaay aalin maak ki eyo, ɔɔ moosin kən *dəəkjeki ute Raa jaay tədhekiki

‡ **10:28** Aak Dt 17.6.

jee salal se kic, naan̄ aakin̄ aan ḡo nak̄j c̄ere ॥
naaj *Nirl Raa k̄en t̄edjeki b̄ee se, debm bin se, met
kando Raa an̄ dabar mak̄n̄ cir daal ey la? ³⁰ Deere,
naajege se k̄jeelki debm k̄en taad ॥: *Maam mala*
m'utu m'k̄oḡj s̄eem ute doobiña ॥ nāja nāja kic bo,
maam m'an̄ k̄oḡj bedin̄ do kusin̄in̄ k̄en naan̄ t̄eda. ॥
ter naan̄ taad ॥: *Meljege Raa s̄e utu k̄oj̄ b̄oer̄ do*
jeenge tu. § ³¹ Bere, debm jaay oocga ji Raa k̄en zeere
se, utu an̄ t̄edn̄ ॥ aak eyo.

³² 'Saapki tu, do kingse k̄en deet deete k̄en
naase aakkiro ḡotn̄ w̄oer̄ k̄en iin̄o ḡotn̄ Raa ki ॥
kaad̄ k̄en naane se, deere, naase 'dabarkiroga
den̄ aak eyo ॥ dokiroga do jet. ³³ Ḡotn̄ metin̄ge
jee maakse ki se k̄'naajdenoga ॥ k̄'dabardenoga
naan̄ jeege tu anum naasen jee kuuy se jee k̄en
k'lee k̄'dabardeno se, naase ḥndeseki te kalde ki eyo.
³⁴ Bin̄ bo genaasegen dabar maak̄j dangay ki se,
dubarde se ॥ naase kici. ॥ k̄en jeege jaay
baado t̄osnga ute naksege se, naase ḥndesinki ute
maak̄-raapo, taa naase 'jeelki maal k̄en naase utu
aki k̄oŋ̄ se naan̄ jiga cir paac paac ॥ ting gen̄
daayum. ³⁵ Nak̄j k̄en naase 'jeel ḥkkiga metin̄
maakse ki se ḥkin̄ki t̄oŋ̄go ॥ ute naan̄ se, naase aki
k̄oŋ̄ nak̄j b̄ee den̄ aak eyo. ³⁶ Beeki se, naase 'jeki
kaay kaama taa k̄en naase jaay 'ted aaskiga nak̄j
k̄en Raa maakin̄ jen ro ki se, Raa se naan̄ utu asen
kedn̄ nak̄j k̄en naan̄ taadsenga taad̄ ॥ utu asen ked̄
se. ³⁷ Taa Kitap taad̄ ॥:

*Kaad̄in̄ ॥ aapga baata, aapga c̄ok̄ sum bo**
॥ debm k̄en utu ade baa se, naan̄ utu ade naar baa,
॥ ber̄e, naan̄ 'k̄oj̄ booy ey sum.

38 Ḷo debum kən təd nakge ute doobin se
utu 'kəŋ kaaja taa naaŋ aalga maakin̄ dom ki.
Num gaŋ kən naaŋ jaay ək tərlga doob ki num,
debm təd bin se təɔlum maam ki eyo.†

39 Num gaŋ naajege se k'metn jee ək tərlga doob
ki se eyo gen baa gətn kut ki se, num naajege se
k'metn jee kən aal maakde do Raa ki gen kaaj̄
kode.

11

*Kaal maakŋ do *Raa ki*

1 Debm jaay aal maakin̄ do Raa ki se, nakŋ naaŋ
ənd don do ki se, jeelin̄ maakin̄ ki naaŋ əŋinga əo
ute doobm kaal maakin̄ do Raa ki se nakŋ naaŋ əŋ
aakin̄ ey se, jeelin̄ maakin̄ ki, nakŋ se utu. **2** Jeegen
do dəkiŋ se, taa kaal maakdən do Raa ki sum 60,
Raa aakdən se, təɔlin̄.

3 Ute kaal maakjegen do Raa ki se 60, naajege
k'jeelki nakgen baa se paac se, Raa aaldeno ute
taariŋa; nakgen k'j'aakdeki ute kaamjegē paac se,
naaŋ aaldeno ute taariŋ kən k'j'ɔŋ k'j'aakin̄ ey se.

4 Ute kaal maakŋ do Raa ki se, Abel ed*serke Raa ki
əo serkŋ naaŋ se bəe cir gen genaaŋ Kayn. Ute kaal
maakin̄ se 60, Raa aakin̄ aan gəo debm tədn nakge
ute doobin̄ naaniŋ ki əo serkŋ naaŋ ed se təl Raa ki.
Ey num, Abel se naaŋ ooyga nab̄ ute kaal maakin̄
se, bərse kic 60 aan gəo naaŋ utu taadjeki taad rək.

5 Ute kaal maakŋ do Raa ki se, Enək se Raa uun
baansiŋ zəerə maakŋ raa ki taa naaŋ 'kooy naam
eyo əo nam le aakin̄ te ey sum taa Raa se uun
baansinga. Kaad kən Raa uun baansiŋ te ey bərt se,

† **10:38** Aak Aab 2.3-4.

Kitap taado ॥: *Enək se naan debm təəl Raa ki.**⁶ ၁၃
debm jaay aal te maakin̄ dō Raa ki ey se, paac paac
'kəŋ təəl Raa ki eyo, taa debm kən je ade baa naan
Raa ki se 'jeel maakin̄ ki tak, Raa se utu ၁၁ naan̄ bo
debm lee ၁၂ naka ute maraadiña jeege tun lee jen̄a.

⁷ Ute kaal maakin̄ do Raa ki se, Raa taad Noe ki
nakgen kən utu kaan naan ki kən naan̄ ၁၂ aakin̄
ute kaamiñ ey bərt se. ၁၃ taar kən Raa taadiñ
se, naan̄ took ute maakin̄ paac do ki ၁၅ naan̄ cəəc
markabm magala gen kaaj̄ naan̄ malin̄a ute jee
maakin̄ been̄ ki. Ute kaal maakin̄ do Raa ki se, Noe
təd̄ nakge ute doobiña ၁၆ nakgen naan̄ təd̄ se, taad
၁၇ jeegen kuuy se naade jee *kusinge ၁၈ jee se bəərə
ute koocn̄ dode ki. Bin bo Raa se aak Noe se aan gəə
debm təd̄n̄ nakge ute doobiñ naaniñ ki taa naan̄ aal
maakin̄ don̄ ki.

⁸ Ute kaal maakin̄ do Raa ki se, *Abraam se kən
Raa danj̄ se, naan̄ tooko ၁၉ iin̄ baa taa naan̄ kən
Raa taadiñga taad ၁၀ utu aŋ kəd̄a. Nabo taa naan̄
gətn̄ naan̄ an baa ro ki se, naan̄ jeel eyo. ⁹ Ute
kaal maakin̄ se, Abraam aan maakin̄ naan̄ kən Raa
taadiño ၁၁ aŋ kəd̄ se ၁၂ naan̄ tinḡ gətn̄ ese se maakin̄
kərər ki aan gəə cəke. Bin bo Isak ute *Yakub kic
bo tinḡ aan gəə naan̄a, ey num naade kic Raa
taaddenga taad ၁၃ utu ade kədn̄ taa naan̄ ese se kici.
¹⁰ Taa Abraam se inḡ aak kaam gəger kən 'tinḡ gen̄
daayum ၁၄ gəger ese se Raa bo saapo gen̄ kiiniña ၁၅
naan̄ mala bo mel kəbiña.

¹¹ Ute kaal maakin̄ do Raa ki se, Sara məndkarta
se, gəəl naanja tak tak se kic bo, naan̄ baado təd̄
məndkaama taa naan̄ jeel maakin̄ ki Raa se tuj̄
ɔrmin̄ eyo ၁၆ nak̄ kən naan̄ taadiñga taad ၁၇ utu aŋ

* ^{11:5} Aak Jən 5.24.

ked se, naan utu ānsin̄ keda. **12** Taa naan̄ se bo ute Abraam kalin̄ ki sum, naan̄ ken̄ gool nañ tak tak se kic bo, ooj metjili se dirl ted dēna aan gōo k-dijgen maakj̄ raa ki oo aan gōo kēesn̄ taa baar ki[†].

13 Jeegen se paac aal maakd̄e do Raa ki bini ooy maak ki. Anum nakgen ken̄ Raa taaddēnoga utu ade ked se, naade ɔñiñ te eyo, num nakgen se naade aakin̄ daande dōkō oo naade maakd̄e raap do ki. ɔñ naade se le jeelin̄ rode ki, naade se cēkge oo mērtge do naan̄ ki ara[‡]. **14** Ken̄ naade jaay taad̄bin se, jee se je taadn̄ tal oo naade se je je taa naanje mala. **15** Ken̄ naade jaay saapoga taa naan̄ ken̄ naade iin̄ ɔñino se sum num, kaadn̄ naane, naade ɔñga doobm̄ gen̄ kōkñ terl gotd̄e ki. **16** Ken̄ deer se, jee se je taa naan̄ ken̄ jiga cir taa naan̄ ken̄ naade ɔñoo oo taa naan̄ ken̄ naade je se, utu maakj̄ raa ki. Taa naan̄ se bo Raa se sōkōñ tōolin̄ eyo ken̄ naade danjñ Raade se. Taa naan̄ iin̄ daapd̄ega gēger.

17 Ute kaal maakj̄ do Raa ki se, Abraam ken̄ Raa naamiña oo ɳ'an̄ kedn̄ gooniñ Isaka serke se, naan̄ tooko gen̄ kedn̄ gooniñ kalañ lak. Ey num kese bo goon̄ ken̄ Raa taadinga taad̄ oo utu ānsin̄ ked se.

18 Taa goon̄ ese se bo Raa taad̄in̄ oo: *Ute gooniñ Isaka se bo j'ai toojñ metjili.*[§] **19** Gōtn̄ se Abraam taad̄ te maakin̄ oo Raa se ok tōoḡa gen̄ dur debkilimi maakj̄ yoge tu. Taa naan̄ se bo gooniñ Isaka se, naan̄ ɔñiñ se tec aan gōo debm̄ ooyga kooy deer deere, jaay bo duro daan yoge tu.

20 Ute kaal maakj̄ do Raa ki se, Isaka ɔod̄ booro Yakub ki ute Ezo ki oo taaddēn̄ taa beε ken̄ naade utu kōñ naan̄ ki.

[†] **11:12** Aak Jēn 15.15. [‡] **11:13** Aak Jēn 23.4. § **11:18** Aak Jēn 21.12.

21 Ute kaal maakŋ do Raa ki se, Yakub se k'en naan̄ ɔɔpga gɔɔrɔ 'kooy se, gaan Yusupge se naŋa naŋa kic bo naan̄ ɔɔdīn̄ booro booro; *naan̄ iin̄ ɔnd jin̄ do kaag derin̄ ki ɔɔ eem Raa.**²¹

22 Ute kaal maakŋ do Raa ki se, Yusup se ɔɔpga gɔɔrɔ 'kooy se, naan̄ taad ɔɔ naan̄ ki se gaan *Israëlge, Raa utu aden̄ kɔɔdn̄ maakŋ taa naan̄ Masar ki ɔɔ naan̄ taaddeno ɔɔ k'en naade k'baa baa se, k'tɔs k'baan̄ ute cεŋgiŋgen ese kici.

23 Ute kaal maakŋ do Raa ki se, ko *Musa ute bubm Musa se kaad̄ k'en jaay naade ooj goonde se, naade ɔyin̄ gεn̄ laapa mɔtɔ taa naade aak goonde se aak bεe. Taa naan̄ se bo taar gaargen taad̄ se, naade beer te do ki eyo.

24 Ute kaal maakŋ do Raa ki se, Musa se, k'en naan̄ jaay aas gaaba sum se, k'en k'danjŋ Goon gaar Paraon menda se[†], naan̄ baate. **25** K'en k'dabarin̄ ute jee Raage se, Musa aakin̄ bεe cir k'en naan̄ 'king maakŋ maak-raap k'en gɔtiŋ̄ utu 'deele ɔɔ k'en tεd̄ga sum bo aŋ kɔlin̄ naan̄ 'tεdn̄ debm kusiŋa naan̄ Raa ki se. **26** Deere, taa naan̄ Masar se ɔk̄ maala dεna, nabø Musa se je j'an̄ dabara aan gɔɔ k'en j'utu k'dabar *al-Masi se aakin̄ se bεe cir maal k'en taa naan̄ Masar ki se, taa naan̄ se bo naan̄ inḡ aak kaam bεe k'en Raa utu aŋ tεdn̄ naan̄ ki se. **27** Ute kaal maakŋ do Raa ki se, Mūsa se naan̄ iin̄ ɔŋ̄ taa naan̄ Masar. Gaar taa naan̄ Masar ki se maakin̄-taarin̄ doŋ̄ ki, nabø Musa se ɔŋ̄ beer te eyo taa naan̄ ɔk̄ maakin̄ tɔɔgɔ aan gɔɔ naan̄ aak Raa ute kaamiŋa, Raa k'en jeege ɔŋ̄ aakin̄ ey se. **28** Ute kaal maakŋ do Raa ki se Musa se tεd̄ laa k'en Raa ɔɔdīn̄ doode

* **11:21** Aak Jεn 47.31. † **11:24** Aak Ekz 2.10.

maakŋ taa naaŋ Masar ki‡ ॥ naaŋ ɔl k'j'ot mooso do kaam-taar beeđege tu ॥ do bərtn taardege tu, taa *kədn Raa kən debm təol jeege se 'kəŋ təol gaan paraggen gen gaan Israëlge se eyo.

²⁹ Ute kaal maakŋ do Raa ki se, gaan Israëlge se kən naade aan taa Baar kən Aac se, baar se ɔəp kaam dio əŋđen doobo naade deel maak ki aan gɔ̄ do naaŋ kən tuutu; num kən jee Masar ki jaay je gaan aan gɔ̄ gen naade se, maane ɔsde paac.

³⁰ Ute kaal maakŋ do Raa ki se, gaan Israëlge lee gurug gęger Jeriko se 6ii cili ॥ 6ii k-cilige tu se 6o durdurgen ɔl gurug gęger se ru aan naaŋ ki tak tak.

³¹ Ute kaal maakŋ do Raa ki se, Raabm mənd kəesn gaaba se, j'əŋ k'təolin̄ te ute jee kusingen baate tookŋ taar Raa se eyo, taa jeegen baado kaakŋ baara se, Raab dəəd əkđenga 6een̄ ki jiga§.

³² Ey num maam se m'je m'taadn dəna taa jee se, naabo kaada am baata gen taad mətn taar Jedeon, gen Barak, gen Samson, gen Jepta, gen *Daud, gen Samuel ute gen jee taad taar teeco taar Raa ki do dəkiŋa. ³³ Naade kici ute kaal maakđen do Raa ki se, naade ɔso taa naaŋ gaaringe, naade ɔjo bərɔ̄ do jeege tu ute doobiŋa ॥ naade ɔŋo nakŋ kən Raa taaddeno ॥ utu aden kəda. Naade gaas taa tupiyge ɔŋ ɔsden te eyo, ³⁴ naade təolo poodn ək zir zir ॥ kən jeege baadeno təol ute gərd-jerl se, naade aaŋ ɔtə. Naade se təəgde gətə naabo ute kaal maakđen do Raa ki se, naade təd jee təəgə; gətn kudn bər ki se naade jee gaabm bərge ॥ jee wəoyđege, naade cirđe ॥ tuurđe naatn. ³⁵ Ute kaal maakđe do Raa

‡ 11:28 Laa se jee mətinge k'danjiŋ *laa Paak. § 11:31 Aak Jəs 6.12-21.

ki se 6o məndgen mətinge kic, jeedegen ooyga kooy se, naade aakdən duro daan yoge tu.

Jee mətingen kuuy se jeege dabarde bini ooy maak ki. Ken j'aden kəədn dode maakŋ dubar ken ese kic 6o, naade baate, taa naade jeele Raa se utu aden duru daan yoge tu ɔɔ ade kədn gətn kiŋ jiga cir daala. ³⁶ Kengen mətingen kuuy se k'dabarde ɔɔ j'aakdən mətde, k'təndde ute məeje, k'dəəkden ute zinziri ɔɔ j'əmbden maakŋ daŋgay ki. ³⁷ Jee mətinge le k'tund k'təəlde ute koa, kengen mətinge k'təj k'gaanjde daan ki, kengen kuuy se k'təəlde ute gord- jerle, jee mətiŋ kuuy daal se, ken k'dabarde se ɔldə naade lee wari; jee se lee dəək daar baatge ute gen bəŋge sum 6o mətde ki. Jee se ək dim eyo, jeege lee dabarde ɔɔ təddən nakŋ kusin dode ki. ³⁸ Naade lee wari do kəd- baarge tu ɔɔ do koge tu; naade tood maakŋ iibge tu ɔɔ maakŋ goøge tu. Jee ese se bəε aak eyo ɔɔ jee ken do *duni ken ara se aas te gen kəkŋ naade se eyo.

³⁹ Jee se paac aalo maakdə do Raa ki, taa naan se 6o Raa aakdəno se, təəliŋ. Naabo nakŋ ken Raa taaddeno ɔɔ utu aden ked se, naade əŋin te eyo. ⁴⁰ Taa Raa uunoga kuun doa jee se 'kəŋ 'tədn aak bəε naanin ki se kalde ki sum eyo, num ute naajege paacki jaayo.

12

Maakŋ dubar ki se j'aayki kaamjege

¹ Bin 6o jeegen paacŋ aalo maakdə do *Raa ki se, naade se dəəl saadgen əl gurugjeki. Taa naan se 6o j'əədki dojege do nakge tun paacŋ deer ken gaasjeki j'əŋ k'leeki eyo aan gəə *kusiŋ ken j'əŋinŋki

yokod sum bo lee gurugjeki se oo j'aayki kaamjege j'aanki bini j'aki kaan gotn ken Raa taadjeki. ² Taa naan se j'ondki kaamjege do Isa ki, naan bo debm tedjeki jaay j'aalki maakjege do Raa ki oo kaal maakjege se naan bo debm ken tediñ ted mæc se. Anum Isa se, naan bo debm ken tooko oñ ron k'tup k'tælin ro kaag ki oo end maakñ sækñ ki, nabø taa maak-raapm ken naan utu køj naan ki se, sækñ ken tælin se kic bo, naan an dim eyo. Oo børse naan utu ing do ji daam gen kaag do Raa ki. ³ Deere, k'saapki do naan ken jee kusinge dabariño, nabø kic bo naan aay kaamiñ aasiñoga. Bin bo oñte 'kørki aayki kaamse.

⁴ Anum maakñ bør ki ken naase 'tedki ute kusin se, børse kic naase oñ aasiñki te ey bini ooyki te maak ki eyo. ⁵ Naase, dejñ ken Raa dejse aan goo geninge se, 'dirigkiga la ken oo:

*Goonuma, ken Meljege jaay dej se, uðbia
oo ken naan jaay mooyi se, maaki oñte tuju.*

⁶ *Taa Meljege se naan dej debm ken naan jena
oo goon ken naan jeelin naan gooniñ se, naan
tændina.**

⁷ Dubar ken aan dose ki se, naase 'jeeliñki Raa bo dejse se, aayki kaamse ro ki. Naan dejse bin se taa naase geninge. 'Jeelki, goon jaay bubin dejñ ey se, ken gayo? ⁸ Taa naan se bo ken naase jaay k'l'oj k'dejsen te eyo aan goo gaangen paacñ k'lee k'dejde se, naase se gaangen mala mal eyo, nabø naase se gaan bumige. ⁹ K'jeelki, bubbegen do naan ki ara se lee dejjeki oo naajege k'lee k'tookki taardege. Bin num, met kando j'aki 'tookñ taar

* **12:6** Aak KKT 3.11-12.

bubjegen maakŋ raa ki se cir daala ey la ॥ ute naaŋ se j'aki kəŋ kaaja. ¹⁰ Bubm koojege se dejjeki do naaŋ ki ara sum aan gəo kən naade jen ro ki. Num gaŋ Raa se dejjeki se taa ajeki tədn bəe. Naaŋ je ajeki tədn jee *salal aan gəo naaŋa. ¹¹ Kən j'utu k'dejjeki dej mətn-jiki se tujjeki maakjege ॥ əŋ ejdejki maak-raapo eyo. Num naan ki se, jee kən k'dejdega dej se, dejde se ade kədn lapia ॥ ade kəl naade 'tədn nakge ute doobinə.

¹² Taa naaŋ se bo, jisen əorga kər se əkiŋki təəgo, əntə kəŋinkı ̄kəŋŋ walak ॥ kərecsegen təksen se kic bo 'daarinki təəgo. ¹³ 'Daapki doobm 'toodn tal kən anki lee do ki.† Bin bo debm cəkəde se jəŋ baa cəes ki eyo, num naaŋ se kəŋ lapia.

Raa aal bi jeege tu

¹⁴ Aayki kaamse, 'jeki doobm kən anki kiŋ ute lapia ute jeege paac ॥ iŋki kiŋ *salal. Kən bin ey num, nam tap bo 'kəŋ kaakŋ Məljege eyo. ¹⁵ ɔndki kəndə nam tap bo ənten terl naaga bəe Raa ki. ɔ maakse ki se nam ənten tədn aan gəo ko kaagn ataka kən asen kəcŋ pərpeləŋ ॥ dəetn jeege dəna. ¹⁶ ɔndki kəndə nam ənten tədn debm kəesn mendge ॥ nakŋ gen Raa se nam ənten kuum kaaliŋ naaŋ ki aan gəo ɔzo kən taa kəsn jə-kalarŋ sum bo naaŋ dugŋ te bədn goon paragiŋa. ¹⁷ 'Jeelki kaam məətn se, naaŋ je ॥ bubiŋ aŋ kəədn booro nabo əədiŋ te eyo. Gətn se naaŋ təəyə ॥ sel mətn bubiŋa nabo taar kən bubiŋ taado se, naaŋ əŋ terlinŋ te kuuy eyo.

¹⁸ Anum naase 'baakiro gətn Raa ki se tec aan gəo do ko‡ kən gaan *Israelge baado met ki se eyo. Ko

† **12:13** Aak KKT 4.26.

‡ **12:18** Ko ara se roŋ Sinai.

ese se j'əŋki j'utin ute ji eyo. Naade aak poodo ək do ki zir zir, gətə əəd dərəd, gətə paac ilim dib, naade aak kuulu əl makəŋə, ¹⁹ naade booy k'tuuy pulu ə booy mind nam. Ən gaan Israəlge jaay booy se, beere əkde ə naade taad ə məətn naade je booy taar kuuy ey sum. ²⁰ Taar kən k'taadde se naade əŋ aasin te gen booyin eyo. Taar se taaddən ə: *Nam jaay baa utga ro ko se, kən maala kic 6o j'an tund təjlin ute koa.*§

²¹ Nakŋ kən gaan Israəlge aak se, nakŋ teecŋ nirli. Taa naan se 6o *Musa deek ə: *Maam kic beere əkuma ə rom ook marga jeg jeg.**

²² Gaŋ naase se 'baakiro met ko kən k'danjiŋ Sion, do ko kən se 6o ək geger gen Raa zeere, naan se 6o Jeruzalem kən maakŋ raa ki. Gətn ese se 6o gətn *kədn Raage tusn dupu kando kando gen tədn maak-raapde se. ²³ Ə naase se 'baakiroga gətn kən gaan paraggen gen Raage tusni kən Raa raanja raanj rode maakŋ raa ki ə 'baakiroga naan Raa ki naan 6o debm kəjn bəərə do jeege tu paac. Naase se 'baakiroga gətn ko gen jee ooyga kooy kən tədə nakgen ute doobiŋa ə kən tədga jee məc naan Raa ki se. ²⁴ Naase se 'baakiroga gətn Isa ki, naan 6o debm daan Raa ute jikilimge ə ute moosin se 6o naan təd jeege *dəəkga kiji ute Raa ə moosn naan əy se taadjeki cir gen Abel†.

²⁵ Əndki kəndo! Debm taadsen taar ese se ənten baateki gen booy taariŋa. Do dəkiŋ se jeegen bāate booyo kuun taar debm kən Raa əliŋo jaay taaddən

§ **12:20** Aak Ekz 19.12-13. * **12:21** Aak Dt 9.19. † **12:24** Aak Jēn 4.10. Abel se genaan 6o təjlin ə moosn naan əy se ək taar-doa, num gaŋ moosn Isan əy se taa təd bəə jeege tu.

taariñ do naañ ki se. Taa naañ se 6o naade eñoga dubar, num gañ naajegen k'booyki Raa taadjeki maakñ raa ki se, kën naajege jaay k'terlinkiga naaga se, met kando j'aki kñ dubar cir gen naade se ey ne? ²⁶ Do dëkin se Raa taad sum 6o, naaña tea; gañ borse kic naañ taadjekiga nakñ kën naañ utu 'teda, naañ oo: *Daala, maam m'utu m'te do naaña sum eyo num m'te maakñ raa kici.*[‡]

²⁷ Taargen naañ taad oo: *daala* se, je deekñ oo nakgen ken Raa aalo paac se Raa utu añ 'tedin 'te makñoo oo utu 'tedin gøtø. Anum kën 'køpm king jaay 'te ey se, nakgen gen Raa kën j'øn j'aakden ey se.

²⁸ Bin 6o naajege se Raa øsga gaara dojege tu oo gaar naañ se, øn te eyo. Taa naañ se k'tømki Raa oo 'tedinki naabm kën tølin naañ ki, k'beerinki oo k'sookinki. ²⁹ *Deere, berø, Raa naajege se, naañ aan gøo poodø. Oo jeegen ted nakgen tølin naañ ki ey se, naañ øsden naata.* §

13

*King kën tøol *Raa ki*

¹ Daayum 'jeki naapa aan gøo genaage. ² Mertge se økdeki jiga, ønten køndeki. Taa jee metinge se mertgen naade lee døod økden se gøtn metinge naade le døod øk *kødn Raage naøo naade jeeldén eyo. ³ 'Saapki do jeege tun maakñ dangay ki aan gøo naase kic 6o k'tøksenga maakñ dangay ki ute naade. 'Saapki do jeege tun k'lee k'dabarðe, taa dubar kën k'dabarðe naade se aan gøo k'dabarse naase kici.

[‡] **12:26** Aak Aag 2.6. § **12:29** Aak Dt 4.24.

4 Taar kən Raa taad ro təkŋ naap ki se ɔŋ jeege paac tookŋ do ki. Mənd ute gaabiŋ se ɔŋten kəesn gaabm kuuy ɔɔ gaabm ute məndiŋ kic ɓo ɔŋten kəesn mend kuuy. Taa jee kən ees naapa rəŋ rəŋ ute jee kən ees mənd jeege ute gaabm jeege se, Raa utu aden kəjŋ bɔɔrɔ dode ki. **5** ɔŋten 'kɔndki maakse ɓo ȝen je gurs sum, num ɔŋ maakse raapo do nakge tun kən naase ɔkki. Taa Raa deek ɔɔ:

*Maam se m'ai kɔŋ eyo ɔɔ m'ai baati eyo.**

6 Ute taargen Raa taad se, naajegē j'aki kɔŋ beer ey sum, num j'aki kɔŋ deekŋ j'ɔɔki:

Meljege se naaŋ ɓo debm naakuma, maam m'beer dīm ki eyo.

Debkilimi se tap ɓo am tədn dī kaca?†

7 'Saapki tu do jeesegē tun naanse ki kən lee tɔɔdseno ɔɔ taadseno taar Raa se; 'saapki tu do kīngdē kən bini naade ooy maak ki ɔɔ uunki bələtn kən naade aalo maakdē do Raa ki se. **8** Isa *al-Masi se ting gɔɔŋ ki. Terko, jaaki ɔɔ ȝen daayum daayum naaŋ 'kɔŋ terl kuuy eyo. **9** Ondki kɔndɔ, ɔŋte kɔŋki jeege asen dərlē ute napar dooygen kuuy kən teec ȝen naajegē ey se. Beεki se kən tɔɔg maakŋ debkilimi se, beε Raa, ey num do doobm kən taad taar kɔsge se eyo. Taa doobgen taad taa kɔsge se jee kən ing do doobm kən ese se, ɔŋ təddeno te nakŋ beε eyo.

10 Naajegē se j'ɔkki gɔtn tədn *serke Raa ki, naɓo Yaudgen kən lee təd naaba maakŋ *kɔrɔr Raa ki se ɔk doobm ȝen kəsn kəsgen j'ɔmbiŋ do gɔt kən k'lee k'tədn serke se eyo. **11** Taa maalgen kən *magal debm tədn serke Raa ki təolde jaay

* **13:5** Aak Jøs 1.5. † **13:6** Aak KKR 118.6.

moosinq uun 6aan maakn *Bee Raa ki gøtn kēn *salal cir paac paac gen tøl *kusiq jeege se oo maalgen ese se k'diriq k'teecdēn naatn maakn gøger ki oo k'6aa k'tøocde naata‡. ¹² Taa naan se bo gen tugn daapm jeege ute moosn naan mālin se, Isa kic j'øodki teecn̄sin naatn maakn gøger ki oo k'dabariqa. ¹³ Bin num, naajege kic k'teecki naatn maakn gøger ki se oo k'6aa k'j'ønki Isa. Oo k'took k'j'endki maakn søkøn ki aan gøo naana. ¹⁴ Taa naajege se, do naan ki ara se, j'økki gøger kēn ting gen daayum eyo; num naajege k'jeki gøger kēn utu 'tødn naan ki se. ¹⁵ Bin num ute doobm Isa se, daayum k'tøomki Raa. Kese aan gøo serkñ naajege k'j'edinki naan ki. Serkñ se je taadn ute taargen kēn naajege k'lee k'tøomki Raa§. ¹⁶ Onten 'dirigki gen tødn bæe ute naapa oo gen nign naakgen naase økki ute naapa taa kese bo døøl serkñ kēn tøl Raa ki.

¹⁷ Jee naanse ki se 'tookdeki taardege oo 'sookdeki, taa naade bo jee kēn lee aaksen dose ki oo do naabde ki se, Raa utu 6aa tønd metde. Anum 'took uundeki taarde, bin jaay naade tødn naabde ute maak-raapo. Bin ey num naade mooy naan ki ñor ñor oo asen køn noog eyo.

¹⁸ 'Tøndki metn Raa taa naaje. Naaje se k'jeel maakje ki j'øk taar dim eyo, taa naaje se k'je bo do nakge tu paac k'tødn nakn kēn bæe. ¹⁹ Maam m'tønd metse oo kēn tap ki se m'je aki tønd metn Raa am køødn doobo m'naar terl gøtse ki yøkøðo.

Debm raaj maktubm ara se, taad tøl taariqa oo tøddēn tøøse

‡ **13:11** Aak Lb 16.27. § **13:15** Aak KKR 50.14, 23.

20 Raa debm kədn̩ lapia jeege tu se, naan̩ 6o debm duro Məljege Isa daan̩ yoge tu ɔɔ tədñ̩ təðga Debm Gaam Magala gen̩ naaje baatinge. Úte moosin̩ se 6o naan̩ *dəəkjekiga ute Raa gen̩ daayum. **21** ɔn̩ Raa se asen̩ tədñ̩ anki kaasn̩ gen̩ tədñ̩ nakgen̩ bεε paac taa aki tədñ̩ nakŋ̩ kən̩ naan̩ maakin̩ jen̩ ro ki. Ute Isa *al-Masi se, ɔn̩ Raa 'tədñ̩ maakjege tu nakŋ̩ kən̩ aŋ̩ təøl naan̩ ki. Bεεki se ɔn̩ jeege paac *'nookŋ̩ Isa al-Masi gen̩ daayum daayum. *Amin!

22 Genaamge, 'booyki m'asen̩ taada: Taargen maam m'raan̩sesin̩ se aayki kaamse do ki ɔɔ serkinki ɔɔ maktubm kən̩ maam m'raan̩ m'əlsesin̩ se le, jərl eyo. **23** 'Jeelki, gənaajegē Timote se j'ɔɔdin̩oga naatn̩ maakŋ̩ dan̩gay ki. Kən̩ naan̩ aan̩ ɔηumga yəkəd̩ num, j'asen̩ 6aa kaakŋ̩ təle. **24** 'Təd̩ki təøse jeege tun paacn̩ naansege tu ɔɔ 'təd̩ki təøse jee Raage tu paac. Jee Raagen taa naan̩ Itali ki təd̩sen̩ təøse kici.

25 ɔn̩ Raa asen̩ tədñ̩ bεεn̩ paacki.

Kitapm kən Raa dəəko kiji ute jegee New Testament in Kenga

copyright © 2012 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Kenga

Translation by: Wycliffe Bible Translators

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Kenga

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-03-17

**PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files
dated 29 Jan 2022**

de2980b7-692d-557d-af49-da5784485d94